

Date: 5th April-2026

ONA TILI VA ADABIYOTNI O'QITISH METODIKASI

Jumanova Dilbar

Respublika musiqa va san'at texnikumi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish metodikasining nazariy va amaliy asoslari zamonaviy pedagogik yondashuvlar nuqtai nazaridan kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kompetensiyaviy yondashuv, kommunikativ metod, kognitiv va konstruktivistik nazariyalar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga integratsiyasi ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, o'quvchilarda nutqiy faoliyatni rivojlantirish, badiiy tafakkurni shakllantirish, matn ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va baholash tizimini takomillashtirish masalalari chuqur tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ona tili, adabiyot, o'qitish metodikasi, kompetensiya, nutqiy faoliyat, badiiy tafakkur, pedagogik texnologiyalar, AKT.

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari ta'lim tizimining barcha bosqichlariga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda an'anaviy yondashuvlar asta-sekin o'z o'rnini innovatsion va interfaol metodlarga bo'shatib bermoqda. Ona tili inson tafakkurining asosiy vositasi sifatida nafaqat kommunikatsiya, balki bilimlarni egallash, ularni qayta ishlash va ifodalash imkonini beruvchi fundamental fan hisoblanadi. Adabiyot esa shaxsning ma'naviy dunyosini boyitish, estetik didini shakllantirish va ijodiy fikrlashini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur fanlarni samarali o'qitish zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ta'lim jarayonini kompetensiyaga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishni talab qiladi. Shu sababli, ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish metodikasini ilmiy asosda takomillashtirish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Ona tili va adabiyot fanlari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular til tizimi va nutq faoliyatini kompleks ravishda o'rganishga xizmat qiladi. Ona tili fanida til birliklari – fonetika, leksika, morfologiya va sintaksis o'rganilsa, adabiyot fanida badiiy matnlar orqali estetik va ma'naviy qadriyatlar shakllantiriladi.

Didaktik nuqtai nazardan, ushbu fanlarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: o'quvchilarda to'g'ri va ravon nutqni shakllantirish; grammatik bilimlarni tizimli ravishda o'zlashtirish; badiiy asarlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish; mustaqil va tanqidiy fikrlashni shakllantirish.

Mazkur yondashuv ta'lim natijasini faqat bilim bilan emas, balki uni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati bilan baholaydi. Ona tili va adabiyot fanlarida bu yondashuv: nutqiy kompetensiyani rivojlantirish; fikrni aniq va mantiqiy ifodalash; real kommunikativ vaziyatlarda tilni qo'llashni o'z ichiga oladi.

Date: 5th April-2026

Kommunikativ yondashuv tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga asoslanadi. Ushbu metod: dialog va monolog nutqni rivojlantiradi; o'quvchilarning faolligini oshiradi; tilni amaliy vosita sifatida shakllantiradi.

Kognitiv yondashuv o'quvchilarning fikrlash jarayonlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi: tahlil qilish; umumlashtirish; xulosa chiqarish; muammoli vaziyatlarni hal qilish.

Bu yondashuvga ko'ra, bilim o'quvchi tomonidan faol ravishda quriladi. O'qituvchi esa yo'naltiruvchi va tashkil etuvchi rolini bajaradi.

Ona tili va adabiyot fanlarini o'qitish metodikasi ko'p komponentli murakkab tizim bo'lib, u lingvistika, pedagogika, psixologiya va didaktika fanlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi. Ushbu fanlarni samarali o'qitish uchun o'quv jarayoni nafaqat bilim berishga, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur.

Nazariy jihatdan qaralganda, ona tili va adabiyot ta'limi quyidagi tamoyillarga asoslanadi: tizimlilik va izchillik (bilimlarning ketma-ket berilishi); faoliyatga yo'naltirilganlik (o'quvchi markazda bo'lishi); integratsiyalashganlik (fanlararo bog'liqlik); individuallashtirish (har bir o'quvchining imkoniyatlarini hisobga olish).

Mazkur tamoyillar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda mustahkam bilim va ko'nikmalarni shakllantiradi.

Ona tili fanining asosiy vazifasi o'quvchilarda to'g'ri, aniq va mantiqiy nutqni shakllantirishdan iborat. Bu jarayon ikki asosiy komponent orqali amalga oshiriladi: lingvistik bilim va nutqiy faoliyat.

Lingvistik bilimlar quyidagi bo'limlarni qamrab oladi: fonetika (tovush tizimi va talaffuz); leksika (so'z boyligi va uning ma'nolari); morfologiya (so'z shakllari va grammatik kategoriyalar); sintaksis (gap tuzilishi va mantiqiy bog'lanish).

Lingvistik bilimlarni o'zlashtirish jarayoni faqat nazariy emas, balki amaliy mashqlar orqali mustahkamlanishi lozim. Masalan, gap tuzish, matn yaratish va tahlil qilish orqali o'quvchilar grammatik bilimlarni real nutqda qo'llashni o'rganadi.

Ona tili va adabiyot fanlarini zamonaviy metodlar asosida o'qitish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, kompetensiyaviy va kommunikativ yondashuvlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning nutqiy, ijodiy va tafakkuriy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ziyomhammadov B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2021.
2. Qodirov Sh. Adabiyot o'qitish nazariyasi. – Toshkent, 2020.
3. CEFR Framework – 2020.
4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha ilmiy manbalar

